

Шумілова Вікторія Віталіївна,
заслужена артистка України, доцент кафедри хореографії
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
artvikvit@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4203-6832

ТВОРЧІСТЬ ПАВЛА ВІРСЬКОГО В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Мета статті – проаналізувати науковий дискурс початку ХХІ ст. щодо творчості Павла Вірського. **Методологія.** Застосування елементів дискурс-аналізу, методів систематизації та типологізації для виявлення основних жанрів наукових публікацій дозволили провести об'єктивне дослідження та дійти достовірних висновків. **Наукова новизна.** Вперше розглянуто жанри наукового дискурсу щодо творчості П. Вірського. **Висновки.** Творчість П. Вірського відображена в основних жанрах наукового дискурсу – статті, монографії, дисертації, матеріали наукових конференцій, підручники. Однак в останні роки монографії, спеціально присвячені аспектам творчості П. Вірського, не створені, попри певні ідеологічні нашіарування не втрачають актуальності монографії Ю. Станішевського (1962) та Г. Боримської (1971). Різноманітність, емоційність, професійна спрямованість стали ознаками сучасного наукового дискурсу щодо творчості П. Вірського. Попри значне дискурсивне поле щодо творчості П. Вірського широкий спектр проблем не потрапив до його кола. На особливу увагу заслуговує з'ясування місця та ролі балетмейстера у розвитку світового хореографічного мистецтва, виявлення різновекторної взаємодії творчості П. Вірського не лише з українськими митцями, а й ширше – у світовому контексті.

Ключові слова: Павло Вірський, науковий дискурс, народний танець, народно-сценічний танець, балетмейстер, хореографія.

Шумилова Виктория Витальевна, заслуженная артистка Украины, доцент кафедры хореографии Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Творчество Павла Вирского в современном научном дискурсе

Цель статьи - проанализировать научный дискурс начала ХХІ века о творчестве Павла Вирского. **Методология.** Применение элементов дискурс-анализа, методов систематизации и типологизации для выявления основных жанров научных публикаций позволили провести объективное исследование и сделать достоверных выводов. **Научная новизна.** Впервые рассмотрены жанры научного дискурса о творчестве П. Вирского. **Выводы.** Творчество П. Вирского отражена в основных жанрах научного дискурса – статьи, монографии, диссертации, материалы научных конференций, учебники. Однако в последние годы монографии, специально посвященные аспектам творчества П. Вирского, не созданы, несмотря на определенные идеологические наслоения не теряют актуальности монографии Ю. Станишевского (1962) и Г. Боримской (1971). Разноманитность, эмоциональность, профессиональная направленность стали признаками современного научного дискурса о творчестве П. Вирского. Несмотря на значительное дискурсивное поле по творчеству П. Вирского широкий спектр проблем не попал в его круг. Особого внимания заслуживает выяснение места и роли балетмейстера в развитии мирового хореографического искусства, выявление разновекторного взаимодействия творчества П. Вирского не только с украинскими художниками, но и шире – в мировом контексте.

Ключевые слова: Павло Вирський, научный дискурс, народный танец, народно-сценический танец, балетмейстер, хореография.

Shumilova Viktoriia, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor of the Department of Choreography of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Pavlo Virskyi's creativity in the modern scientific discourse

Purpose of the article. The purpose of the article is to analyze the scientific discourse of the beginning of the XXI century about the works of Pavlo Virskyi. **Methodology.** The use of elements of discourse analysis, methods of systematization and typology to identify the main genres of scientific publications made it possible to conduct an objective study and draw reliable conclusions. **Scientific novelty.** For the first time considered the genres of scientific discourse on the creativity of P. Virskyi. **Conclusions.** The work of P. Virskyi is reflected in the main genres of scientific discourse – articles, monographs, dissertations, materials of scientific conferences, textbooks. However, in recent years, monographs specifically devoted to aspects of P. Virskyi's creativity have not been created, despite certain ideological stratifications do not lose their relevance to the monograph by Yu. Stanishevskiy (1962) and H. Borymska (1971). Diversity, emotionality, professional orientation became the hallmarks of modern scientific discourse about the creativity of P. Virskyi. Despite the considerable discursive field of creativity by P. Virskyi, a wide range of problems did not fall into his circle. Particularly noteworthy is the clarification of the place and role of the choreographer in the development of world choreographic art, the identification of the multi-vector interaction of P. Virskyi's work not only with Ukrainian artists but also more widely – in a global context.

Key words: Pavlo Virskyi, scientific discourse, folk dance, folk-stage dance, ballet master, choreography.

Актуальність теми дослідження. Роль особистості у хореографічному мистецтві є однією з актуальних проблем мистецтвознавства. Сучасність вимагає оновлення підходів до розгляду значення творчості вітчизняних балетмейстерів у розвитку світової хореографії. На початку ХХІ ст. вітчизняні науковці поступово позбавляються від радянських балетознавчих методологічних настанов та штампів, виявляють інтерес не лише до хореографів балетного театру, а й постановників сфери народно-сценічного танцю. Визнаним майстром останньої є Павло Вірський. Його творчості присвячено чимало теоретичних праць, однак не виявлено основні напрями та перспективи наукового осмислення діяльності митця.

Аналіз досліджень і публікацій. Творчість вітчизняних балетмейстерів у сучасному науковому дискурсі посідає одне з провідних місць. З'явилося чимало досліджень, присвячених провідним постановникам українського балетного театру, наприклад М. Трегубову (Т. Чурпіта [17]) тощо, та сфери народно-сценічної хореографії – В. Авраменку (Л. Косаківська [6]), В. Верховинцю (О. Таранцева [16]) тощо, у тому числі й мистецькій діяльності П. Вірського – В. Литвиненка [9], Є. Роя [12], Н. Семенової [13] тощо. Однак жодна публікація не аналізує сферу наукового дискурсу в аспекті його тенденцій.

Мета дослідження – проаналізувати науковий дискурс початку ХХІ ст. щодо творчості Павла Вірського.

Виклад основного матеріалу. Помітною подією у сфері наукового дискурсу щодо творчості П. Вірського став захист 2017 року дисертації В. Литвиненка «Трансформація української народної хореографії та її

концептуалізація в Театрі танцю Павла Вірського» [9]. Автор висвітлює роль балетмейстера у становленні сучасного українського народно-хореографічного мистецтва; довів, що театралізований фольклор став художньо-стилістичною основою постановок митця, виявив жанрово-стилістичні особливості театральних-хореографічних інсценівок балетмейстера, проаналізував виражальні засоби і прийоми при відтворенні художньо-сценічної образності в театралізованих постановках; довів, що основними принципами розробки мистецької драматургії в сценічній практиці Павла Вірського були театральність і хореографічний симфонізм.

Значна частина дослідження В. Литвиненка базується на монографії Г. Боримської «Самоцвіти українського танцю» [3]. Практично всі наукові публікації, що торкаються творчості П. Вірського, спираються на вказану монографію. Важливою для дослідження мистецької діяльності П. Вірського упродовж багатьох років залишається й праця Ю. Станішевського [15], де висвітлено балетмейстерську творчість митця на тлі розвитку балетного театру. Важливо, що у ряді подальших праць, присвячених шляхам розвитку балетного театру України, Ю. Станішевський незмінно звертався до діяльності П. Вірського, не стала виключенням й остання україномовна монографія «Балетний театр України : 225 років історії» [14].

Прикладами дисертацій, де розглянуто творчість П. Вірського в аспекті синтезування лексики народного танцю з класичним, театралізації народно-сценічних хореографічних композицій, продемонстровано роль митця в розвитку української народної хореографічної культури стали праці С. Легкої [7], В. Шкорієнка [18].

Найчисленнішим жанром наукових публікацій, присвячених П. Вірському, виявились статті. Саме у статті можна оперативно ознайомити наукову спільноту з результатами власного дослідження, відреагувати на актуальні проблеми. Нині до статей висувуються чіткі композиційно-структурні вимоги (наявність встановлених рубрикцій), що, з одного боку, призводить до формалізації певних складових, а з іншого – структурує науковий виклад.

Важливість біографічного методу в осмисленні творчості П. Вірського актуалізує Н. Корисько [5], доводячи неможливість об'єктивного дослідження без урахування біографії (приватного життя) як важливого чинника художньої творчості.

Принципи балетмейстерської творчості Павла Вірського та їх вплив на розвиток українського балетного театру розкрито у статті Н. Семенової [13]. Авторка наполягає на тому, що у балетмейстерських роботах Г. Березової, В. Вронського, М. Трегубова, А. Шекери відчутний вплив балетмейстерських принципів П. Вірського, серед яких «ретельне оброблення фольклорного матеріалу зі збереженням його оригінальності... тяжіння до розгорнутої сюжетної композиції, програмних номерів, хореографічних п'єс... особливостями танцювальної мови є поєднання складних, віртуозних па з вишуканим естетичним смаком» [13, 163].

До аналізу взаємодії у творчості Вірського української народної хореографії та музично-театрального мистецтва, яка виявляється у синтезі і

взаємопроникненні, вдається Є. Рой у статті «Риси симфонізму в театралізованих композиційних структурах народно-сценічної хореографії Павла Вірського» [12]. Автор доводить принцип використання митцем елементів симфонізму під час розробки драматургії хореографічних творів, стверджує, що шлях симфонізації та театралізації став основним для П. Вірського, залишається донині домінуючим у розвитку народно-сценічної хореографії. Вагомість та унікальність творчості того чи іншого митця можна усвідомити лише у процесі порівняння. До цього методу вдається А. Підлипська, виявляючи основні аспекти становлення балетмейстерської майстерності П. Вірського та І. Моїсеєва [10].

Т. Благова зосереджується на педагогічному потенціалі балетмейстерських принципів П. Вірського, визнаючи їх не лише «такими, що сформували загальні принципи та пріоритетні напрями розвитку українського балетмейстерства», а й «спрямували творчі пошуки педагогів-хореографів наступних поколінь: у формуванні світоглядних позицій, в осмисленні ідейно-естетичного змісту і характерів сценічного твору, створенні виразної лексики танцю та його образних характеристик, виборі жанрових форм». Універсальність принципів роботи П. Вірського дозволяє авторці «визначити їх складовими національної хореографічної педагогіки» [2, 28].

У праці О. Бігус «Традиції і новаторство в Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. Павла Вірського» [1] акцентовано на спадкоємності принципів роботи П. Вірського у діяльності М. Вантуха, зосереджено увагу на значному мистецькому потенціалі колективу завдяки міцному фундаменту традицій, що зберігаються та примножуються у постановочній та репетиційній роботі.

В останні роки значно збільшилася кількість наукових та науково-практичних конференцій хореографічної тематики, зокрема у закладах вищої освіти (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київський національний університет культури і мистецтв, Львівський національний університет імені Івана Франка тощо), де традиційними є виступи, присвячені різним аспектам творчості П. Вірського. Помітною в цій царині стала діяльність Національної хореографічної спілки України, за ініціативи якої проведено ряд наукових конференцій, зокрема, й спеціально присвячена впливу творчості П. Вірського на розвиток національної хореографії [4]. Основними темами на конференції були: реформаторські ідеї П. Вірського, драматургія його творів, творча спадщина балетмейстера як невичерпне джерело розвитку мистецтва танцю, вплив діяльності митця на творчий та навчально-виховний процеси дитячого колективу народного танцю тощо. За результатами конференцій видаються збірники матеріалів та тези, що є самостійним дискурсивним жанром.

Одним із жанрів наукового дискурсу є підручник. Попри вторинність інформації, залучення апробованих відомостей, підручник відображає рівень розвитку певної дисципліни, систематизує тенденції її розвитку. Унікальним підручником, що базується на аналізі творчої спадщини П. Вірського у сфері народно-сценічної хореографії, є «Зразки народної хореографії»

В. Литвиненка [8]. Тут подано відомості щодо стильових особливостей творчості П. Вірського, проаналізовано композицію декількох постановок митця, подано словесно-графічний запис фрагментів та танців «Ми з України», «Повзунець», «Запорожці», «Ляльки», «Моряки флотилії “Україна”», «Подоланочка», «Чумацькі радощі», «Фестивальний гопак».

Отже, творчість П. Вірського відображена в основних жанрах наукового дискурсу. Серед основних аспектів розгляду – біографічний (аспекти біографії та їхня роль у мистецькій діяльності П. Вірського), драматургічно-композиційний (стильові особливості постановок), вплив на хореографічне мистецтво минулого і сучасності, педагогічний тощо.

Наукова новизна. Вперше розглянуто жанри наукового дискурсу щодо творчості П. Вірського.

Висновки. Творчість П. Вірського відображена в основних жанрах наукового дискурсу – статті, монографії, дисертації, матеріали наукових конференцій, підручники. Однак в останні роки монографії, спеціально присвячені аспектам творчості П. Вірського, не створені, попри певні ідеологічні нашарування не втрачають актуальності монографії Ю. Станішевського (1962) та Г. Боримської (1971). Різноманітність, емоційність, професійна спрямованість стали ознаками сучасного наукового дискурсу щодо творчості П. Вірського. Попри значне дискурсивне поле щодо творчості П. Вірського широкий спектр проблем не потрапив до його кола. На особливу увагу заслуговує з'ясування місця та ролі балетмейстера у розвитку світового хореографічного мистецтва, виявлення різновекторної взаємодії творчості П. Вірського не лише з українськими митцями, а й ширше – у світовому контексті.

Література

1. Бігус О. О. Традиції і новаторство в Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. Павла Вірського // *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2013. Вип. 14. С. 142–147.
2. Благова Т. О. Динаміка формування концептів професії балетмейстера в Україні (на матеріалі творчості П. П. Вірського) // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2016. №4(86). С. 24–29.
3. Боримська Г. Самоцвіти українського танцю. Київ : Мистецтво, 1971. 132 с.
4. Вплив творчості П.П. Вірського на розвиток національної хореографії : матеріали наук.-практич. конф (26 лютого 2005 р., м. Київ). Київ, 2005. 87 с.
5. Корисько Н. Актуальність дослідження творчої діяльності П. Вірського із застосуванням біографічного методу // *Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство*. 2013. Вип. 28. С. 73–78.
6. Косаківська Л. П. Мистецька парадигма Василя Авраменка в контексті розвитку української культури ХХ ст. : автореф. дис... канд мистецтвознавства : спец. 26.00.01. «теорія та історія культури». Київ : ДАККіМ, 2009. 19 с.
7. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття : дис... канд. історичних наук : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2003. 173 с.
8. Литвиненко В. Зразки народної хореографії : підручник. Київ : Альтерпрес, 2007. 468 с.
9. Литвиненко В. А. Трансформація української народної хореографії та її концептуалізація в Театрі танцю Павла Вірського : автореф. дис... канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : НАКККіМ, 2017. 22 с.

10. Підлипська А. М. Становлення балетмейстерської майстерності П. Вірського та І. Моїсєєва: порівняльний аспект // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2014. Вип. 33. С. 291–298.
11. Плахотнюк О. Сторінки творчої біографії Едуарда Бутинця // Танцювальні студії. 2018. №2. С. 27–34.
12. Рой Є. Є. Риси симфонізму в театралізованих композиційних структурах народно-сценічної хореографії Павла Вірського // Культура і сучасність. 2015. № 1. С. 99–107.
13. Семенова Н. М. Принципи балетмейстерської творчості Павла Вірського та їх вплив на розвиток українського балетного театру // Культура України. 2014. Вип. 45. С. 156–165.
14. Станішевський Ю. О. Балетний театр України : 225 років історії. Київ, 2003. 438 с.
15. Станішевський Ю. Павло Павлович Вірський. Народний артист СРСР. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 46 с.
16. Таранцева О. О. В. М. Верховинець – один із основоположників розвитку української національної культури засобами народної хореографії на межі XIX–XX століття // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2018. Вип. 82(2). С. 36–38.
17. Чурпіта Т. Не народний, але заслужений: маловідомі сторінки творчої біографії Миколи Трегубова // Танцювальні студії. 2018. №1. С. 6–16.
18. Шкоріненко В. О. Народний танець у традиційній і сучасній культурі України : дис... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури». Київ : ДАКККиМ, 2003. 188 с.

References

1. Bihus, O.O. (2013). Traditions and innovations in the National Honored Academic Dance Ensemble of Ukraine named after Pavlo Virskiyi. *Culture and art in the modern world*. Issue 14, 142–147 [in Ukrainian].
2. Blahova, T.O. (2016). Dynamics of formation of concepts of the profession of choreographer in Ukraine (based on P. P. Virskiyi's works). *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 4(86), 24–29 [in Ukrainian].
3. Borymska, H. (1971). *Gems of Ukrainian Dance*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
4. Influence of creativity P.P. Virskiyi on the development of national choreography (2005): materials of sciences-practical conf (February 26, 2005, Kyiv). Kyiv [in Ukrainian].
5. Korysko, N. (2013). Relevance of research of P. Virskiyi's creative activity with the use of the biographical method. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*. Issue 28, 73–78 [in Ukrainian].
6. Kosakivska, L.P. (2009). The artistic paradigm of Vasyl Avramenko in the context of the development of Ukrainian culture of the twentieth century. Extended abstract of the candidate's thesis. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].
7. Lehka, S.A. (2003). Ukrainian folk choreographic culture of the twentieth century. Extended abstract of a candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
8. Lytvynenko, V.A. (2017). Transformation of Ukrainian folk choreography and its conceptualization at the Pavlo Virskiyi Theater of Dance. Extended abstract of a candidate's thesis. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
9. Lytvynenko, V.A. (2007). *Samples of folk choreography*. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
10. Pidlypska, A.M. (2014). The formation of choreographer P. Vierskiyi and I. Moiseev: a comparative aspect. *Topical problems of History, Theory, and Practice of Artistic Culture*. Issue 33, 291–298 [in Ukrainian].
11. Plakhotnyuk, O. (2018). Pages of the creative biography of Eduard Butynets. *Dance studies*, 2, 27–34 [in Ukrainian].
12. Roi, Ye.Ye. (2015). The features of symphonism in the dramatized composite structures of folk-stage choreography by Pavlo Virskiyi. *Culture and Contemporaneity*, 1, 99–107 [in Ukrainian].
13. Semenova, N.M. (2014). Principles of choreographer's work of Pavlo Virskiyi and their influence on the development of the Ukrainian ballet theater. *The culture of Ukraine*. Issue 45, 156–165 [in Ukrainian].
14. Stanislavski, Yu.O. (1962). *Pavlo Pavlovych Virskiyi. People's Artist of the USSR*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury URSR [in Ukrainian].

15. Stanislavski, Yu.O. (2003). Ballet Theater of Ukraine: 225 years of history. Kyiv [in Ukrainian].
16. Tarantseva, O.O. (2018). V.M. Verkhovynets – one of the founders of the development of Ukrainian national culture by means of folk choreography on the brink of the XIX-XX centuries. *Collection of scientific papers of Kherson State University. Pedagogical sciences*. 2018. Issue 82(2), 36–38.
17. Churpita, T. (2018). Not people's, but honored: the little-known pages of Mykola Trehubov's creative biography. *Dance studies*, 1, 6–16 [in Ukrainian].
18. Shkorinenko, V.O. (2003). Folk dance in the traditional and modern culture of Ukraine. Candidate's thesis. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].

УДК 792.09+782+82-291.1

Левенко Олена Юріївна,
старший науковий співробітник
Музею театрального, музичного
та кіномистецтва України,
музичний керівник Театру-студії «МІСТ»
olenalevenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3633-1525

ВИСТАВА «В САДУ СВІТЛА» ТЕАТРУ-СТУДІЇ «МІСТ» ЗА ТВОРАМИ Г. СКОВОРОДИ: СМИСЛОВІ КОНЦЕПТИ ТА МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНЕ РІШЕННЯ

*Метою статті є дослідження ролі музики у виставі «В Саду світла» за творами Г. Сковороди в постановці Театру-студії «МІСТ» (Київ) у її зв'язку із смисловими концептами дії. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні історико-культурного підходу, а також використанні методів аналізу, співставлення та узагальнення, які дозволили розглянути музичну канву у її зв'язках із основними ідеями вистави. **Наукова новизна.** Вперше розглядається вистава «В Саду світла» з позицій єдності драматичної дії та музики, що відтворює атмосферу та естетику доби бароко мистецькими засобами. **Висновки.** Смислові концепти вистави нерозривно пов'язані із музикою, яка є смисловим контрапунктом дії, виявляє емоційно-чуттєвий стан персонажів, супроводжує дію, відтворює атмосферу епохи та організовує метро-ритміку акторської пластики.*

***Ключові слова:** українське бароко, вистава, барокова драма, концепт, щастя, монодія, кант.*

Левенко Елена Юрьевна, старший научный сотрудник Музея театрального, музыкального и киноискусства Украины, музыкальный руководитель Театра-студии «МИСТ»

Спектакль «В саду света» театра-студии «Мист» по произведениям Г. Сковороды: смысловые концепты и музыкально-драматическое решение

*Целью статьи является исследование роли музыки в спектакле «В Саду света» по произведениям Г. Сковороды в постановке Театра-студии «МИСТ» (Киев) и ее связи с основными концептами действия. В методологии исследования использован историко-культурный подход, а также методы анализа, сопоставления и синтеза, которые позволили рассмотреть музыкальную канву в ее связях с основными идеями спектакля. **Научная новизна.** Впервые рассматривается спектакль «В Саду света» с позиций единства драматического действия и музыки, представляющих атмосферу и эстетику эпохи барокко средствами искусства. **Выводы.** Смысловые концепты спектакля неразрывно связаны с*